

1.23

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

«TASDIQLAYMAN»
GulDU rektori [signature] prof. M.Xodjiyev
2023 yil «30» 08
№ 1.23-2023

TARIX O'QITISH METODIKASI faninig O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 200 000 – San'at va Gumanitar fanlar
Ta'lim sohasi: 220 000 – Gumanitar fanlar (tillardan tashqari)
Ta'lim yo'nalishi: 60220300 – Tarix (mamlakatlar va yo'nalishlar bo'yicha)

Guliston – 2023

Fan/modul kodi TUMB405	O'quv yili 2026-2027	Semestr 8	ECTS - Kreditlar 6	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Tarix o'qitish metodikasi	60	120	180

I. Fanning mazmuni

1.1. Fanni o'qitishdagi maqsad – talabalarda tarixiy bilimlarning nazariy asoslarini, asosiy tushunchalari, tarix aniqlovchisi va tarixiy tadqiqot usullarini o'rgatish, avvalo ta'lim–tarbiyaning uzviy birligini, o'qitish davomida talabalarni g'oyaviy–mafkuraviy saviyasini muttasil o'sib borishini ta'minlash. Yoshlarga tarixdan puxta bilim berish, ularni mustaqil Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash.

1.2. Fanning vazifasi – talabalarda tarix o'qitish metodikasi uslubiy yondashuv hamda tarixiy, ilmiy dunyoqarashini shakllantirish, tarix o'qitish metodikasi nazariyasini chuqur o'rgatish, hamda metodikani o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari, maqsadi, mazmuni, o'qitish uslublari, natijalari o'rtasidagi bog'lanishlarni asoslab berish.

II. Asosiy nazariy qism(ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I.Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Tarix o'qitish metodikasining predmeti, maqsadi va vazifalari.

“Tarix o'qitish metodikasi” fanining tarixi va rivojlanish bosqichlari. Tarix o'qitish metodikasini ilmiy pedagogik fan sifatida shakllanishi. Tarix o'qitish metodikasi o'rganadigan muammolar. Tarix o'qitish metodikasining predmeti va uning vazifalari. Tarix fani o'qitishning maqsad va vazifalari. Tarix fanining ta'limiy vazifalari.

Mustaqil O'zbekistonda tarix fani o'qitish metodologiyasi va uning ahamiyati. Tarix o'qitish metodikasi o'zining mustaqil tekshirish predmetiga ega ekanligi. Tarix o'qitish metodikasining qonuniyatlari. Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari va ular o'rtasidagi aloqalar. Tarix o'qitish tushunchasi va tarix kursining mazmuni. Tarix o'qitishni tashkil qilish va uning natijalari. Tarix o'qitish jarayonining amalga oshirish yo'llari. Tarix o'qitish metodikasining boshqa fanlar bilan bog'liqligi.

2-mavzu: Tarix darsi, tuzilishi, uning turlari va zamonaviy talablar.

Dars – o'quv va tarbiyaviy ishlarning asosiy tashkiliy shakli. Ta'limni tashkil etishning yordamchi shakllari. O'qituvchining darsdagi ishi barcha o'quvchilarning darsning o'zidayoq o'rganilayotgan bilim asoslarini egallashlari, zarur ko'nikma va malakalarni hosil qilishlari uchun asosiy zamin ekanligi.

Dars turlari va tuzilishi. Tarix darsi va ularga qo'yiladigan talablar. Darsning bosh g'oyasi va uning tarbiyaviy vazifalarini to'g'ri va aniq belgilab olish. Dars jarayonida o'qituvchi o'quvchilarni tarixiy voqealar ustida mustaqil fikrlashga, o'rganilgan tarixiy materiallardan tegishli xulosalar chiqarishga o'rgatishi muhim ekanligi. O'quvchilarni ko'rgazmali vositalar tayyorlashga o'rgatish. Tarix o'qituvchisi har bir dars mavzuni aniqlashda tarixiylik (istorizm) sistemalilik va izchillikka doimo ijodiy yondoshib borishi lozimligi.

Tarix o'qitish metodikasiga doir uslubiy va didaktik adabiyotlarda tarix o'qitishga

bo'lgan zamonaviy talablar. Tarix darslari tahlili va ularning turlari. Dars tahlil etishdagi aniqlilik. Dars tahlil qilish tartibi va uning ilmiy ahamiyati. Zamonaviy tarix darslarining mazmuni mustaqil O'zbekiston Respublikasining yoshlari orasida olib boriladigan ma'naviy-ma'rifiy va mafkuraviy ishlar vazifalariga mos kelishi.

3-mavzu: Tarix o'qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasi.

Tarix o'qitish usullari va metodlari. Metod – tarixiy tadqiqotlar jarayonida aniq maqsadga olib boruvchi usullar va jarayonlar yig'indisi ekanligi. Usul – metodning tarkibiy qismi. Pedagogikaga oid adabiyotlarda o'qitish metodlariga berilgan ta'riflar. Ta'lim metodlari o'quv tarbiya jarayonining tarkibiy qismi. Tarix o'qitish metodlari klassifikatsiyasi. Og'zaki o'qitish metodi. Ko'rsatmali ta'lim metodi. Ta'limning amaliy metodi. Ta'lim metodlarining bir-biriga bog'liqligi.

Tarix darslarida ko'rsatmali qurollar vositasidan keng foydalanish darsning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi. Tarix darsida ko'rsatmalilik va uning ilmiy-amaliy jihatdan ahamiyati. Tarix o'qitishning ko'rsatmali metodi. Tarix darsining ko'rsatmali qurollar vositasida o'tish va ularning tahlili. Ko'rsatmali qurollar klassifikatsiyasi. Ko'rsatmali qurollardan foydalanishning metodik usullari. Bezaklar bilan ishlash. Ko'rsatmali qurollarni tanlash va ulardan foydalanishda o'qituvchining o'rni va vazifalari.

4-mavzu: Tarix o'qitishning og'zaki metodi.

Og'zaki o'qitish usullari haqida umumiy tushuncha. Tarix o'qitishda og'zaki usullarning o'rni. Og'zaki usulning turlarga bo'linishi. O'qituvchi jonli nutqining ahamiyati. Hikoya (hikoya – kirish, hikoya – xulosa, hikoya – suhbat), suhbat, bayon.

5-mavzu: Tarixiy bilimlarni shakllantirish jarayoni.

Tarixni bilish turlari. Tarixiy voqealar to'g'risida bilimlar. Tarixiy bilimlarni shakllantirishda tarixiy voqealarni og'zaki bayon etish va yozma ravishda bayon etishning katta rol o'ynashi. Tarixiy faktlarni o'zlashtirish jarayoni. Tarixiy faktlar turlari, tarixiy tushunchalar. Tarix o'qitish jarayoniga rahbarlik qilish turlari. Bugungi kunda o'quv tarbiyaviy-ishlar samaradorligini oshirib borishning vazifalari va muvaffaqiyatlari sabablari. Dars samaradorligini oshirishga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan kamchiliklar. Muammoli ta'lim-tarbiya. Tarix darslari samaradorligini oshirishda va tarixchi pedagoglarni tarbiyalab yetishtirishda pedagogik amaliyotlarining ahamiyati.

6-mavzu: Ta'lim-tarbiya tizimida tarix o'rganishga integratsion yondoshish.

Ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy va mafkuraviy jihatdan yetuk shaxsni kamol toptirishda, birinchi galda ta'limni insonparvarlashtirish, demokratlashtirish va integratsiyalashtirishga yo'naltirishning asosiy omili deb hisoblanishi. Davlatimiz taraqqiyot yo'lini belgilashda bugungi kunda taraqqiy etgan jahon mamlakatlarining davlatchilik tajribalari tahlili. Ta'lim jarayonini integratsiyalashtirishda AQSH, Xitoy, Fransiya, Angliya, Germaniya, Yaponiya davlatlari tajribalarini o'rganilishi.

Tarix ta'limida milliy qadriyat tushunchasi. Yoshlarni milliy qadriyat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash vazifalari. Milliy qadriyat, ma'naviyat, umumbashariy qadriyat va madaniyatning sarchashmasi ekanligi.

7-mavzu: Tarix darslarida tarixiy manbalardan, badiiy va boshqa adabiyotlardan foydalanish.

Dars jarayonida tarixiy manbalardan foydalanish. Tarix darslarida badiiy adabiyotlardan foydalanish. Tarixiy-badiiy adabiyotlar tarixiy jarayonlarni o'zlashtirishda muhim omil. Tarixiy-badiiy adabiyotlardan tarix darslarida foydalanishda o'quvchilarning

psixologik, yosh xususiyatlarini hisobga olish. Adabiyotlar tasnifi. Badiiy adabiyotlar va ularning turlari. Adabiy manbalar, ulardan tarix darslarida foydalanish metodlari: mavzuga oid adabiy manbalarni tavsiya etish, manbalardagi mavzuga oid shaxs va tarixiy voqealar xususida suhbatlashish, manbalardan foydalanish metodlari.

8-mavzu: Ta'limda kompetentsiyaviy yondoshuvning vujudga kelishi.

Kompetentsiya ta'limga kompetentsiyaviy yondashuvni egallagan bilim, ko'nikma va malakalarni o'z shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo'llay olish layoqatlarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim yo'nalishi ekanligi. Kompetentsiya tushunchasi va turlari. Kommunikativ, axborotlar bilan ishlash, o'z-o'zini rivojlantirish, ijtimoiy faol fuqarolik, milliy va umummadaniy, matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish va foydalanish kompetensiyalari. Kasbiy va pedagogik kompetentlik. Tarix o'qituvchisiga qo'yiladigan zamonaviy talablar.

9-mavzu: Tarix o'qitishda mustaqil ta'lim.

Mustaqil ta'limni tashkil etish masalalarini metodik adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlarda yoritilishi. Tarix o'qitishda mustaqil ta'lim ishlarni tashkil etish zaruriyati va o'ziga xos jihatlari. Mustaqil ishlarni tashkil etish shakllari, tamoyillari va turlari. Mustaqil ishlarni tashkil etishda grafik organayzerlar.

Tarix o'qitishda mustaqil ishlarni tashkil etish metodlari va ularning uziga xos xususiyatlari. Tarix o'qitishda mustaqil ishlarni tashkil etish tartibi. Mustaqil ishlarni amalga oshirishda ta'lim oluvchi bajarishi lozim bo'lgan vazifalari.

10-mavzu: Sinfdan tashqari olib boriladigan ishlar.

Darsdan tashqari ishlarning maqsadi – o'quvchilarning darslarda olgan bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish, bilim olish jarayonini yanada qiziqarli va maroqli qilishdan iborat ekanligi. Tarix ta'limida sinfdan tashqari ishlarning mazmuni va shakllari. Tarix fanida darsdan tashqari ishlarning asosiy yo'nalishlari. Darsdan tashqari tadbirlarni fanning o'zlashtirishdagi o'rni. Sinfdan tashqari ishlarni tarix ta'limini shakllantirishdagi ahamiyati. Sinfdan tashqari ishlarning ommaviy va to'garak usullari. Sinfdan tashqari ishlarda tarix o'qituvchisini o'rni.

11-mavzu: Tarix ta'limida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish va uni loyihalashtirish.

Pedagogik texnologiya tushunchasi va uning mohiyati. Ta'lim texnologiyasi tushunchasi va uning mazmuni. "Ta'lim texnologiyasi" nazariyasining shakllanish bosqichlari. Pedagogik texnologiyaning asosiy tamoyillari. Hamkorlikda o'qitish texnologiyasi va metodlari. Loyiha texnologiyasi va uning ta'limning dolzarb muammolarini hal etishdagi o'rni. O'qitishning interaktiv metodlari.

AQSH, Germaniya va Yaponiya olimlarining pedagogik texnologiyalarga bergan ta'riflari. Tarix o'qitishda texnologik yondashuv va o'quv jarayonini aniq vositalar yordamida boshqarish. Bugungi kunda tarix ta'limi jarayonida interfaol uslublar, innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llashga bo'lgan qiziqishni ortib borishi. Tarix o'qitishda pedagogik texnologiya va pedagogik mahoratga oid bilim, tajriba va malakalarni oshib borishi.

12-mavzu: Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalari va ularni tarix ta'limi jarayonida qo'llash.

Ta'limda axborot texnologiyasi. Ta'limni axborotlashtirish. Zamonaviy davrda ta'limning texnik vositalari. Tarix ta'limida an'anaviy o'qitishdan faol o'qitish usullariga o'tishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni. Ta'limni axborotlashtirish

ta'lim-tarbiyaning pedagogik-psixologik maqsadlarini amalga oshirishga yo'naltirilgan zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishni nazarda tutishi. Multimedia mahsulotlari. Axborot va telekommunikatsiya texnologiyalari.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar:

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Tarix o'qitish metodikasining predmeti, maqsadi va vazifalari.
2. Tarix darsi, tuzilishi, uning turlari va zamonaviy talablar.
3. Tarix o'qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasi.
4. Tarix darslarida ta'lim vositalaridan foydalanish.
5. Tarixiy bilimlarni shakllantirish jarayoni va tarix darslarini samaradorligini oshirish yo'llari.
6. Tarixiy hujjatlar bilan ishlash usuli.
7. Tarixni zamonaviy voqealar bilan bog'lash usullari.
8. Ta'limda kompetensiyaviy yondoshuvning vujudga kelishi.
9. Ta'lim-tarbiya tizimida tarix o'rganishga integratsion yondoshish.
10. Turkistonda tarix o'qitish usullari pedagogik fanini shakllanishi.
11. O'qitishning ko'rgazmali metodlarini optimal qo'llash usullari.
12. O'qitishning og'zaki usullari va ularning turlari.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan topshiriqlar:

1. Dars tahlilining maqsadi va vazifalari.
2. Dars tiplari to'g'risida mashhur tarixchi metodistlari (A.A.Vagin, V.G.Kartsev, S.V.Ivanov, M.L.Zinovev)ning fikrlari.
3. Dars tiplarining klassifikatsiyasi.
4. Zamonaviy tarix darslariga bo'lgan ilmiy-metodik va didaktik talablar.
5. Kompetensiya tushunchasi va turlari.
6. Konferentsiyalarning tarixiy bilimlarni mustahkamlashdagi o'rni.
7. Talabalar darslarini tahlil etish printsiplari va bosqichlari.
8. Tarix darsi samaradorligini oshirishning ilmiy-uslubiy va didaktik negizlari.
9. Tarix darsining tashkiliy turlari va o'qituvchining tayyorgarligi.
10. Tarix darslari samaradorligini oshirish usullari.
11. Tarix darslari turlari va tuzilishi.
12. Tarix darslarida milliy qadriyatlar va vatanparvarlik.
13. Tarix ta'lim jarayonida mustaqil ta'limning o'rni.
14. Tarix ta'limida an'anaviy o'qitishdan faol o'qitish usullariga o'tishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni.
15. Tarix ta'limida bosma matnlar bilan ishlash usuli.
16. Tarix ta'limida kuzatish va tadqiqot usullarining ahamiyati.
17. Tarix ta'limida texnika vositalaridan foydalanish usullari.
18. Tarix ta'limida o'qituvchining jonli nutqi va uning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyati.
19. Tarix ta'limining amaliy usullari va tarix darsining turlari.
20. Tarix ta'limining ko'rgazmali metodlari.
21. Tarix tizimida mustaqil ishlash metodlari, ularning asosiy turlari va funktsiyalari.
22. Tarix tizimida sinfdan tashqari ishlashning ahamiyati.
23. Tarix tizimida tarixiy bilimlarning roli.

24. Tarix tizimida tarixiy-badiiy adabiyotlardan foydalanish usullari.
25. Tarix tizimida o'qituvchining jonli nutqi va uning ahamiyati.
26. Tarix tizimida xaritalardan foydalanish usullari.
27. Tarix o'qitish jarayonining tarkibiy qismlari.
28. Tarix o'qitish kursining maqsadi, ta'lim-tarbiyaviy vazifalari
29. Tarix o'qitish metodikasi va uning vazifalari.
30. Tarix o'qitish metodikasi fanining boshqa fanlar bilan bog'liqligi.

V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- Tarix o'qitish metodikasini ilmiy pedagogika fani sifatida shakllanishi, tarix o'qitish metodikasining nazariy-metodologik asoslari, tarixiy bilimlar asoslarini o'rganish *bilimga ega bo'lishi*;
  - Tarix o'qitish metodlari sistemasi, metodik usul va vositalarni, o'qitishning maqsad va vazifalarini, o'qitishning og'zaki metodini, uning o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berishdagi etakchi rolini, tarix o'qitishda pedagogik va axborot texnologiyalarni qo'llashni, tarix darslarida tarixiy tasavvur va tushunchalarni shakllantirish usul va vositalarini, tarix darsliklari va ularga qo'yiladigan zamonaviy talablarini *bilishi kerak*;
  - Tarix o'qitishning metodlari va ularning klassifikatsiyasini, ta'limning texnik vositalarini, tarix o'qitishning ko'rsatmali metodlarini; tarix darslarida tarixiy manbalardan, badiiy va boshqa adabiyotlardan foydalanishni, tarix bo'yicha sinfdan tashqari olib boriladigan ishlarni, tarix darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish usul va vositalarini bilish ko'nikmalariga *ega bo'lishi kerak*.
- ma'ruzalar;
  - seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar);
  - guruhlarda ishlash;
  - taqdimotlarni qilish;

Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

VII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.

Qoldirilgan darslarni topshirish uchun talaba dars materialini tayyorlab kelishi va o'qituvchining og'zaki suhbatidan o'tishi zarur. Qoldirilgan ON va YaN lar belgilangan tartib bo'yicha topshiriladi.

ASOSIY ADABIYOTLAR

№	Muallif, adabiyot nomi, turi, nashriyot, yili, xajmi	Kutubxona da mavjud nusxasi
1.	Bhuvan Garg. Teaching of History. India. New Delhi. 2007.	2
2.	Mansurov U., Rahmatullayeva A. Tarix o'qitish metodikasi. –T.: 2019.	2
3.	Гаффоров Я.Х. Махсус фанларни ўқитишда янги педагогик	2

технологиялардан фойдаланиш усуллари. –Т.: Университет, 2008.	
Зиёмухаммадов Б. Педагогик маҳорат асослари. –Т.: ТИБ-КИТОБ, 2009 й.	10
Нафасов А.К. Тарих фанини ўқитишда педагогик технологиялар. – Т.: Олам, 2011.	20
Толипов Ў.К., Усмонбоев М. Педагогик технологияларнинг таъбиқий асослари. –Т.: Фан, 2006.	10

QO'SHIMCHA ADABIYOTLAR

№	Muallif, adabiyot nomi, turi, nashriyot, yili, hajmi	Kutubxona da mavjud nusxasi
1.	Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. T.1. –Toshkent.: O'zbekiston. 2017.	20
2.	Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. Toshkent.: O'zbekiston. 2017.	20
3	Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent.: O'zbekiston. 2017.	20
5	Healher Fry, Sleve Ketteridge, Shephanie Marshall. A Handbook for teaching and learning in higher Education.-N.Y.-L.,2009	2
6	John Robert Seleen "Methods of Teaching of History" Ulan Press England, 2011.	1
7	Азизходжаева Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. –Т.: 2005.	1
8	Б. Фарберман. Илгор педагогик технологиялар. –Т.: Фан, 2000.	10
9	Бабанский Ю. К. Ҳозирги замон умумий таълим мактабларида ўқитиш методлари. –Т.: Ўзбекистон, 1990.	5
10	Ғафоров Я. Х., Ғафорова М. Г. Ўзбекистон халқлари тарихини ўқитиш усуллари. –Т.: Университет, 1996.	1
11	Сафо Очил. Мустақиллик маънавияти ва тарбия асослари. –Т.: Ўқитувчи, 1997.	20
12	Мансуров У. Тарих ўқитишда мустақил таълимни ташкил этиш методикаси. –Т.: 2019	5
13	Рўзиёва Д. Интерфаол методлар: моҳияти ва қўлланилиши. –Т.: 2014.	5
14	Сагдиев А., Фузаилова Г., Хасанова М. Тарих ўқитиш методикаси. –Т.: 2008.	6

Axborot manbalari

www.history.ru
www.natura.com
www.archaeology.ru
www.tarix.uz

Fan dasturi GulDU Kengashining 2023 yil 30-avgustdagi 1-sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.

Fan/modul uchun mas'ullar:

Mirzayeva N. –Tarix kafedrası dotsenti, tarix fanlari nomzodi.

Ma'rufov SH. –Tarix kafedrası o'qituvchisi.

Taqrizchilar:

To'ychiboyev B.B. – GDPI dotsenti, tarix fanlari nomzodi.

Kanimkulov O.Sh.– GDPI katta o'qituvchisi, tarix fanlari falsafa doktori (PhD)